

Fig. 1. Kirken set fra sydvest. Foto Arnold Mikkelsen 2017. – *The church seen from the south west.*

BALLE VALGMENIGHEDSKIRKE

BREDSTEN SOGN

Valgmenighedskirken i Balle knap en km nordnord-vest for Bredsten Kirke er opført som en romaniserende korskirke efter tegninger af bygmester Andreas Bentsen, Vallekilde, og indviet 26. april 1885.¹

Som model for kirkebygningen anvendtes den 1882 byggede valgmenighedskirke i Vallekilde (*DK Holbæk* 2511-14), der også var forbillede for Lemvig Valgmenighedskirke fra 1883 (*DK Ringkøbing* 417-22), jf. fig. 8a-d.

Kirken ejes af valgmenigheden, der har sin baggrund i uenigheder inden for Bredsten sogn. Fra 1866 resulterede disse i grundtvigianske folkemøder med nabopræster. De ledte tillige til dannelsen af en skytteforening 1866, en friskole 1866-67, en brugsforening

1868 og et forsamlingshus 1875.¹ Beslutningen om en valgmenighedskirke blev truffet 1883 af sognebåndsløserne. I dag har menigheden ca. 240 medlemmer, og den betjenes af en halvtidsansat præst.² 1922 tilhørte en tredjedel af Bredsten Sogns ca. 1550 beboere valgmenigheden, der 1905-23 havde en filialmenighed i Vejle.³

Kirken ligger midt i landsbyen med grønne områder mod vest og til dels mod nord. Terrænet er forholdsvis fladt. Kirkegården, der er blevet udvidet mod vest, har en varieret hegning. En cementdækket kløvstensmur i syd skaber skel mod

Fig. 2. Luftfoto af kirken set fra sydvest, 2013. Bredsten Lokalkiv. – *Aerial photo of the church seen from the south west.*

en kørevej, dog består hegningen længst mod vest af kløvet granit og en bøgehæk. I øst ses en cementmur suppleret med en tujahæk. Den nordlige og vestlige afgrænsning dannes af hække. Fra begyndelsen hegnedes kirkegården af pæle med jerntråd, der skulle afløses af tjørnehæk.⁴

Præstegården syd for kirken står i røde teglsten med sort skifertag og er opført samtidig med kirken. En udbygning rummer i dag toilet og graverfaciliteter.

BYGNING

Kirken er en ottekantet centralbygning med ganske korte korsarme opført af røde teglsten over en granitsockel og tækket med sort skifer. Mod nord står et tilbygget ligkapel i samme materialer. Indgangen er i syd og koret i nord, dog afviger orienteringen ca. 20° mod vest.

Bygningen er som nævnt opført som korskirke i en romaniserende stil med toptinder, hjørnelisener og en rundbuefrise under et savskifte, der stiger i gavlene. Åbningerne er falsede og rundbuede med brede buestik markeret med savskifte. Gavlene mod syd, øst og vest har nederst tre enkeltstående og øverst et sæt trekoblede vinduer. I sydgavlen er det midterste af de nedre vinduer erstattet af en bred, men tilsvarende udformet dør. Såvel den vestvendte som den østvendte gavl har i deres nordvendte murforløb en dør. Nordgavlen er uden åbninger men smykket med en korsblending. Kortsiderne har hver et enkelt vindue, de nordvendte i dobbelt højde. I kirkens centrum hæver sig en firsidet, diagonalt stillet kobbertækket tagrytter med et kronende kors.

I det indre er den sydvendte korsarm skilt fra og har nederst funktion af våbenhus flankeret af

Fig. 3. Kirken set fra sydvest. Foto o. 1925 i Nationalmuseet. – *The church seen from the south west.*

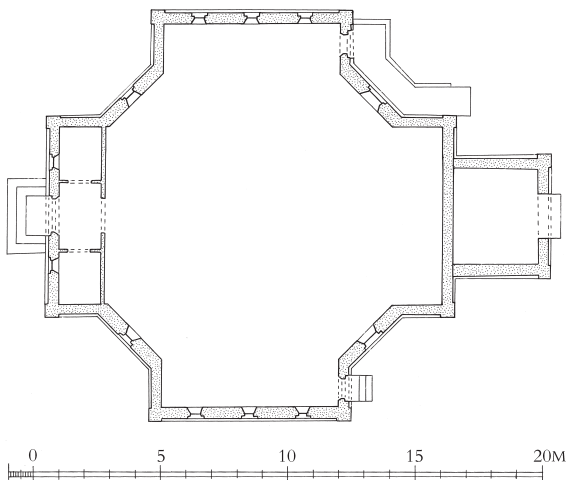

Fig. 4. Grundplan, vest opad. 1:300. Efter fig. 8b, suppleret af Jakob Kieffer-Olsen og tegnet af Freerk Oldenburger 2018. – *Ground plan, west up.*

et oplagsrum (i øst) og en trappe, der leder op til et ovenliggende pulpitur.

Det hvidkalkede indre er et stort åbent rum, hvis hvælvende træloft bæres af ti ottekantede træsøjler. Gulvene er af træ, korets hævet tre trin over skibets.

Det nævnte pulpitur er i øst, syd og vest med yderligere trapper i nordvest og nordøst. Det er opbygget af træ og giver plads til stolestader og et orgel i syd.

Ved kirkens nordside er midt i 1900-tallet tilbygget et *ligkapel* i samme stil dog uden rundbuefrise i gavlen. En dør i nord giver adgang. Kapellet er omtalt 1965.⁵

Vestgavlen gennemgik en større *reparation* i 1979.⁶ Kirkens tag blev beskadiget af stormen i december 1999 og er efterfølgende udskiftet.⁷

Fig. 5. Indre set imod nord. Foto Arnold Mikkelsen 2017. – Interior looking north.

Fig. 7. Indre set imod syd. Foto Arnold Mikkelsen 2017. – *Interior looking south.*

INVENTAR

Indretningen har i sjælden grad et enhedspræg fra opførelsestiden med staderne opsat amfiteatralsk og møblerne gennemgående holdt i lakeret fyr.

Altartavlen er en høj, klassicerende opbygning med trekantgavl og et stort, nonfigurativt maleri, kaldet *Opstandelsen*, udført 2016 af Anette Harboe Flensburg (olie på lærred). Trods titlen er maleriet åbent for fortolkning. Det oprindelige maleri, af *Opstandelsen*, er udført 1873 som kopi efter Carl Bloch (jf. fig. 6).⁸ Det er nu opsat på bagsiden af altartavlen.

*Altersølv*et er af plet, kalken med tunget fod, sekskantet skaft og gotiserende knop, hvorpå læses et Jesumonogram. Under bunden et mærke for totårn. Disken er glat med stempel »HF«.

Fig. 6. Indre set imod nord. Foto o. 1925 i Nationalmuseet. – *Interior looking north.*

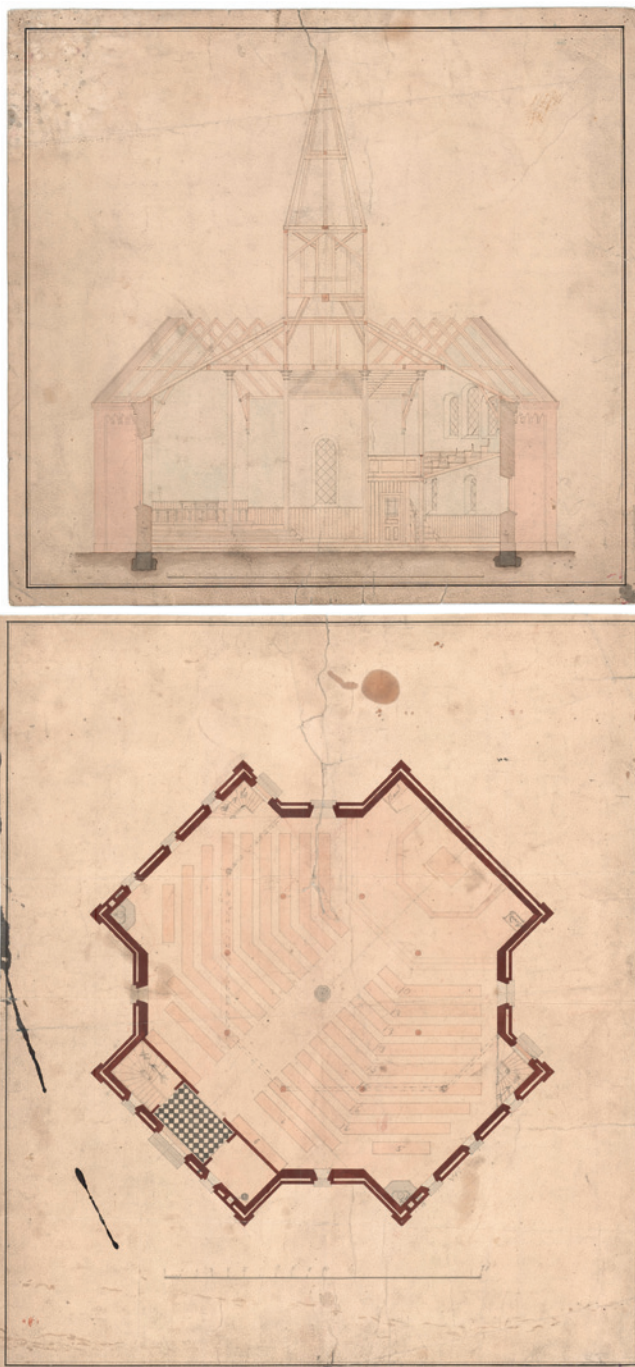
En oblatæske fra 1926 er cylindrisk med seksidet låg og kronende kors. Under bunden indskriften: »Balle Valgmenighed Februar 1926« samt tretårnsmærke og utydeligt mesterstempel.

En alterkande af lertøj er sort med guldkors, mærket »P. Ibsen Kjøbenhavn«. Stagerne har form af slanke balustre og suppleres af en syvstage.

Døbefonten er af granit i enkle, romaniserende former og er opsat centralt i midtgangen. *Dåbsfadet* har i bunden tre krydsende fisk og på fanen indskriften »Lad de smaa Børn komme til mig«. Til fiskemotivet er der flere sidestykker på fade fra 1700-tallet, således i Skanderborg Slotskirke (DK Århus 6210) og Lindknud Kirke (DK Ribe 2689). Dåbskande af messing med kors på låget.

Den enkle *prædikestol* er femsided, opsat midt på kortrappen, og de nævnte stolestader udgør åbne bænke på det tresidede *pulpitur*.

Orgel (jf. fig. 7), 1906,⁹ med fem stemmer, ét manual, intet pedal. Bygget af A.C. Zachariasen,

Aarhus. Disposition: Manual (C-f): Bordone 16' (fra Fs), Principale 8', Bordone 8', Salicional 8', Ottava 4'. Ingen koblinger. Pneumatisk aktion. Opstillet på det nævnte pulpitur i kirkens vesten-

de med facaden placeret i brystningen. Spillebordet står op ad orgelhusets søndre gavl. Orglet er skænket af Andreas Nielsen og hustru, Balle.¹⁰ Tidligere anvendtes et †harmonium.

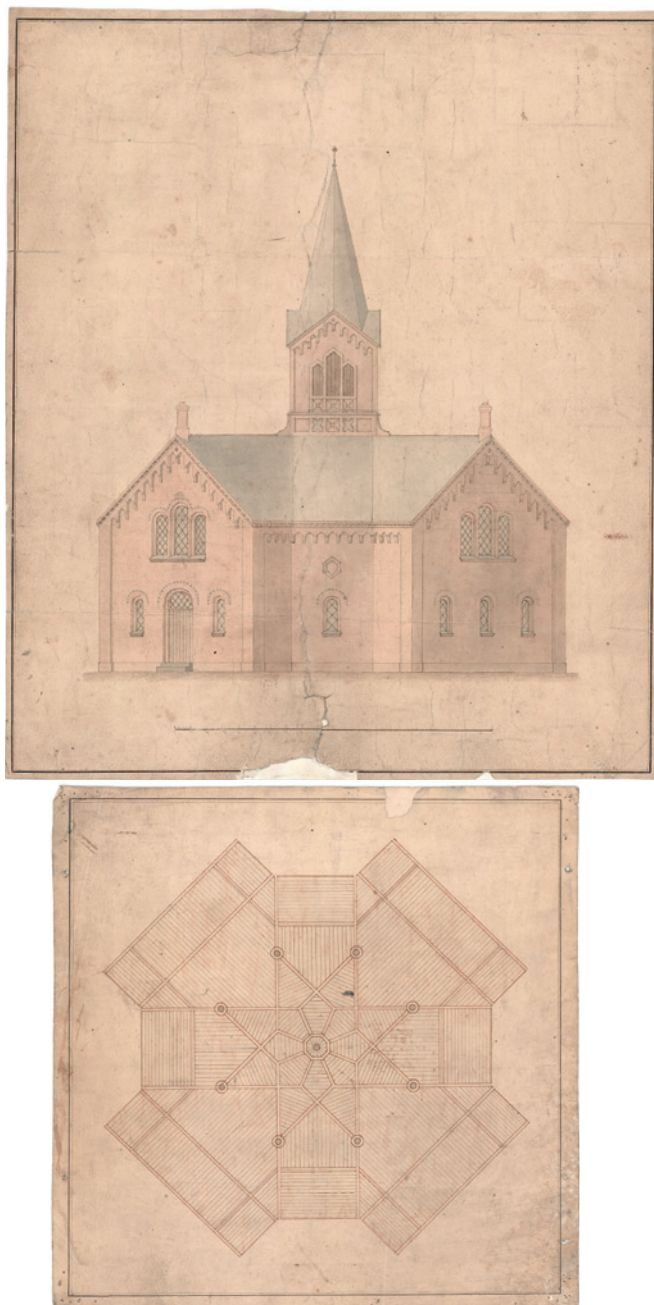

Fig. 8a-d. Snit, grundplan, opstalt og loftsplan. 1:300. Bygningstegninger ved Andreas Bentsen til valgmenighedskirken i Vallekilde 1880, genbrugt i Balle. I Danmarks Kunstbibliotek. – *Cross-section, ground plan, elevation and ceiling plan.*

På nordøstvæggen er opsat et hvidt *marmorkors* med indhuggede, gyldne versaler angivende den første præst Vilhelm Hansens motto: »Hidindtil har Herren hjulpet«. ¹¹

Klokken fra 1884 er af støbejern, tværmål 82 cm, med profilering og fabrikkens navn om halsen: »Bochumer Verein Gusstahlfabrik 1884«. På legemet læses atter: »Hidindtil har Herren hjulpet«.

GRAVMINDER

En *sølvkrans* med bladværk og sløjfe fra 1923 har tilhørt valgmenighedens første præst, Vilhelm Hansen, der virkede 1885-1923. På sløjfen læses med graveret skriveskrift: »Balle Valgmenighed/Hidindtil har Herren hjulpet«. Opsat på sydvæggen ved siden af præstens billede.

KILDER OG HENVISNINGER

Nedenfor er anført en oversigt over trykte og utrykte kilder og litteratur anvendt i beskrivelsen af Balle Valgmenighedskirke. For en oversigt over arkivalier og litteratur samt forkortelser anvendt i Vejle Amt i almindelighed se også s. 56-62. Henvisninger til *Danmarks Kirker*, Kbh. 1933-, er angivet som *DK*, efterfulgt af betegnelsen for det pågældende amt; referencer indenfor Vejle Amt har dog kun sideangivelse.

Arkivalier. Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg (LAVib). *Nørvang-Tørrild Hrds. østre Provsti*. Synsprotokol 1941-42 (1941-71) (C 38 C 2), (1971-92)(C 38 C 3). – Landsarkivet for Sønderjylland, Åbenrå (LAÅb). *Haderslev Stift*. Embedsakter for Nørvang-Tørrild Hrds. provsti 1927-1971 (E A1 153).

Tegninger. *Danmarks Kunstbibliotek*. Bygningstegninger ved Andreas Bentsen, Vallekilde Vagmenighedskirke 1880, (KAB04_DIGITAL000009764).

Litteratur. Jens Pedersen, *Optegnelser om Balle Valgmenighed*, Stougaards Tryk 1936.

Historisk indledning og bygningsbeskrivelse ved Jakob Kieffer-Olsen, inventar og gravminder ved Ebbe Nyborg og Ole Beuchert Olesen (orgler). Engelsk oversættelse ved James Manley. Korrektur ved Anne Frovin. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet juli 2018.

¹ Pontoppidan Thyssen, *Dansk præste- og sognehistorie*, X A, Kbh. 1987, 1098-99.

² www.balle-valgmenighed.dk – set 4. februar 2018. *Pedersen 1936*.

³ LAÅb. *Haderslev Stift*. Embedsakter for Nørvang-Tørrild Hrds. provsti 1927-1971 (E A1 153). Filialmenigheden i Vejle, der 1905 havde 70 medlemmer primært fra Vejle men også fra Hover, Kollerup, Vindelev og Grejs sogne, anvendte Skt. Nikolaj Kirke i Vejle til 1907 og derefter skiftevis Skt. Nikolaj og Vor Frelser. 1923 blev forsamlingen selvstændig under navnet Vejle Valgmenighed.

⁴ *Pedersen 1936*, 22.

⁵ LAVib. *Nørvang-Tørrild Hrds. østre Provsti*. Synsprotokol 1941-42 (1941-71) (C 38 C 2).

⁶ LAVib. *Nørvang-Tørrild Hrds. østre Provsti*. Synsprotokol 1941-42 (1971-92) (C 38 C 3).

⁷ <http://www.oxenvad.dk/menigheder/Menigheder/Balle/hist.html> – set 20. marts 2018.

⁸ Dawn C. Pheysey & Richard Neizel Holzapfel, *The Masters Hand the Art of Carl Heinrich Bloch*, Utah uden år, 118-121.

⁹ A. C. Zachariasens værkfortegnelse, Den Danske Orgelregistrant, Musikhistorisk Museum.

¹⁰ Ifølge sølvplade på orglet.

¹¹ Jf. 1 Sam. 7,12 og *Den danske Salmebog* nr. 33.